

การวิเคราะห์ความขัดแย้ง: แรงขับที่ทำให้ความขัดแย้งยืดเยื้อ [Drivers]

IPP
3

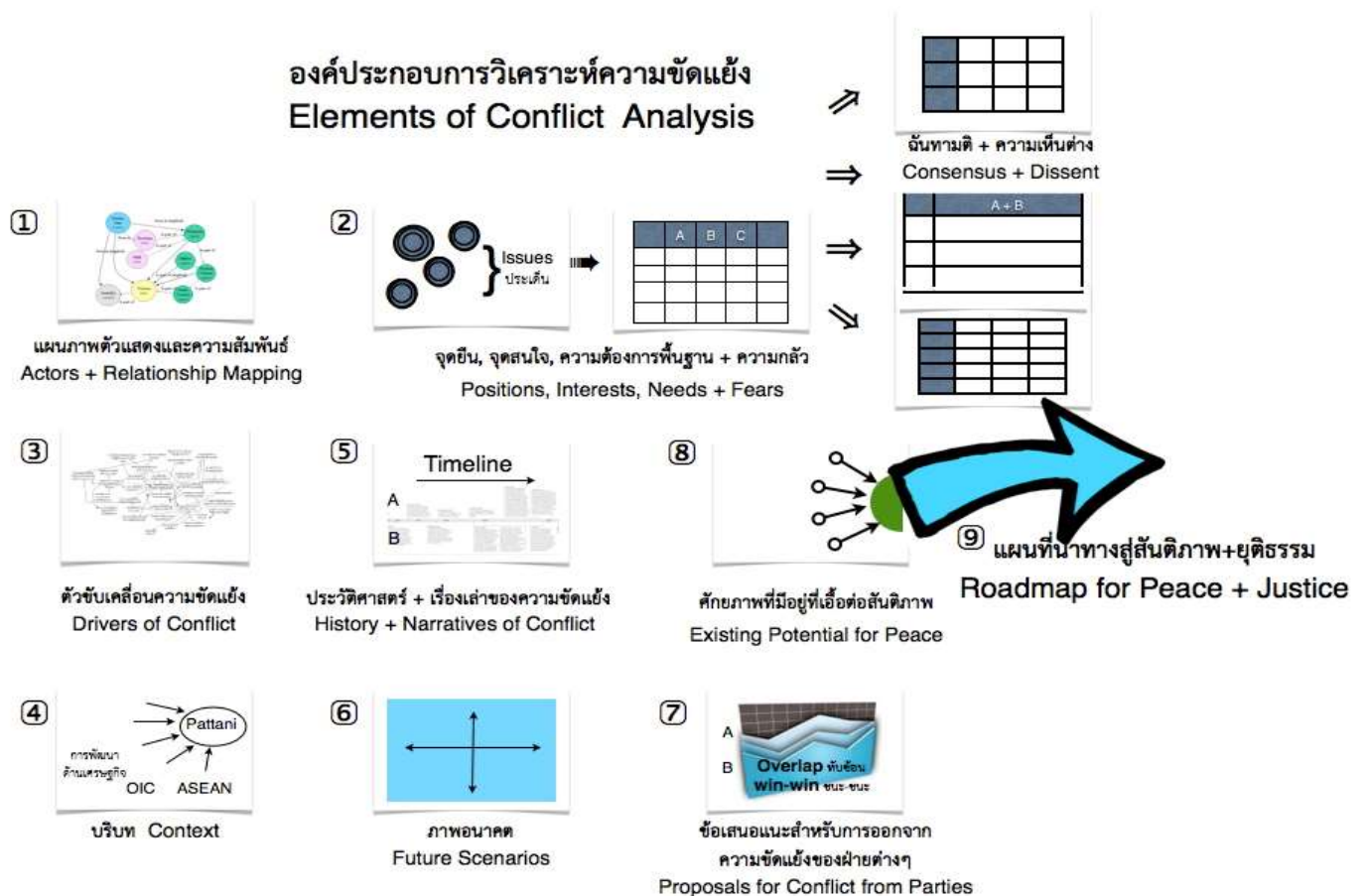
Insider Peacebuilders Platform

พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน

ธันวาคม
2554
ปัตตานี

หัวข้อ:	การวิเคราะห์ความขัดแย้ง: แรงขับที่ทำให้ความขัดแย้งยืดเยื้อ
วิทยากร:	Dr.Norbert Ropers ที่ปรึกษาอาวุโส สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้
เวลา:	11-12 ธันวาคม 2554
สถานที่:	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

องค์ประกอบหรือเครื่องมือพื้นฐานในการวิเคราะห์ความขัดแย้ง มี 8 เครื่องมือ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์แผนภาพตัวแสดงและความสัมพันธ์ 2) การวิเคราะห์จุดยืน จุดสนใจ ความจำเป็น และความกลัวของแต่ละฝ่าย 3) การวิเคราะห์ตัวขับเคลื่อนและพลวัตของความขัดแย้ง 4) การวิเคราะห์บริบทของความขัดแย้ง 5) การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความขัดแย้ง 6) การวิเคราะห์ภาพอนาคต 7) การวิเคราะห์ข้อเสนอต่างๆ ในการแก้ไขความขัดแย้ง และ 8) การวิเคราะห์ศักยภาพที่มีอยู่ในการแก้ไขความขัดแย้ง

เครื่องมือทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่สามารถถูกจัดวางให้เป็นหนึ่งในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ และทั้ง 8 เครื่องมือนี้ก็มักเปลี่ยนแปลงเพื่อสันติภาพทั่วโลกใช้กันเป็นพื้นฐาน ต้องผ่านเครื่องมือเหล่านี้ก่อนที่จะไปถึงกระบวนการแก้ไขปัญหา

โดยเครื่องมือที่ 1-3 จะบอกเราถึงมูลฐานของปัญหา เครื่องมือแรกคือ การวิเคราะห์คู่ขัดแย้งด้วยการทำแผนภาพตัวแสดงและความสัมพันธ์ เพื่อให้เข้าใจเรื่องความไม่ลงรอยกันระหว่างตัวแสดงสำคัญๆ การระบุตัวแสดงต่างๆ และความสัมพันธ์ เป็นวิธีการมองหาหนทางที่จะพัฒนาความสัมพันธ์เหล่านั้น ส่วนเครื่องมือที่สอง คือ การวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้ง โดยมองหาจุดยืน ความสนใจ ความจำเป็น และความกลัวของแต่ละฝ่าย ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจความต้องการลึกๆที่อยู่เบื้องหลังของปัญหาและมองหาทางออกที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้

สำหรับเครื่องมือชิ้นที่สามนี้ จะทำให้เราเข้าใจว่าความขัดแย้งก่อตัวขึ้นอย่างเป็นระบบ และถูกขับเคลื่อนไปได้อย่างไรจนสะสมเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อเรื้อรังทุกวันนี้ ทั้งนี้ เพื่อมองหาวิธีที่จะเปลี่ยนระบบนั้นให้ได้

Understanding Conflict เข้าใจตัวความขัดแย้ง	Understanding Conflict Transformation เข้าใจการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง
1. ตัวแสดงและความสัมพันธ์ = ทำความเข้าใจว่าใครเกี่ยวข้องกับในความขัดแย้งนี้บ้าง และเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างไร	= ระบุตัวแสดงต่างๆ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเหล่านั้น และมองหาทางที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เหล่านั้นให้เป็นไปในทางบวก เพื่อเอื้อต่อการแก้ปัญหา
2. จุดยืน, จุดสนใจ, ความจำเป็น, ความกลัว = ทำความเข้าใจเรื่องจุดยืน, จุดสนใจ, ความจำเป็น และความกลัว ว่าแต่ละฝ่ายรู้สึกอย่างไร คิดและต้องการอะไร	= เข้าใจความต้องการลึกๆที่อยู่เบื้องหลังของปัญหาและมองหาทางออกที่ win-win (ชนะทั้งสองฝ่าย) หรือพอยอมรับได้กันทั้งสองฝ่าย
3. ระบบความขัดแย้ง = ทำความเข้าใจระบบความขัดแย้งที่ทุกฝ่ายอ้างที่จะแสวงหาความชอบธรรมให้ตัวเอง และคิดว่าตัวเองจะเป็นฝ่ายที่ควบคุมจัดการได้ แต่จริงๆแล้วได้ร่วมกันสร้างระบบความขัดแย้งที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ (เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) ขึ้นมา	= เข้าใจสาเหตุ แรงขับ และพลวัตต่างๆในระบบความขัดแย้ง เพื่อมองหาวิธีที่จะแก้ไขหรือเปลี่ยนระบบวงจรความขัดแย้ง

การคิดเชิงระบบหมายถึงการทำความเข้าใจปัญหา

ประเด็นที่ซับซ้อนของเรื่องนี้คือ แรงขับและสาเหตุอาจมีหลายตัวเชื่อมโยงกัน การเชื่อมโยงกันของหลายปัจจัยทำให้ความรุนแรงเดินต่อไปและเสริมแรงกันจนเป็น “ระบบ” ของความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ การที่เราบอกว่าความขัดแย้งเป็นระบบ เพราะการที่ตัวละครแต่ละตัวต่างมองปัญหาและกระทำการเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของตัวเองทำให้เกิดระบบหนึ่งขึ้นมา โดยที่ไม่มีใครสามารถควบคุมสถานการณ์และระบบที่เกิดขึ้นได้เลย

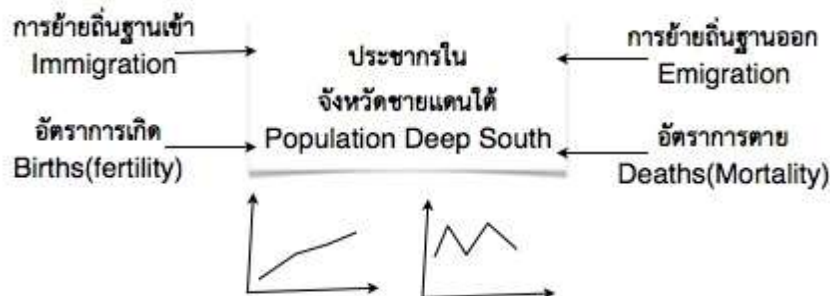
“ตอนที่ความขัดแย้งเริ่มต้น เราคิดว่าเราจะจัดการได้ แต่ถึงวันหนึ่ง ความขัดแย้งจะกินเราจนเราไม่สามารถทำอะไรกับมันได้” เพราะฉะนั้น การจะเข้าใจและแก้ไขปัญหาได้ ต้องมองเชิงระบบ (มากกว่าเป็นระบบ) ทั้งนี้ ลักษณะของระบบแต่ละระบบนั้น สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เช่น มองให้ออกกว่าเครื่องปรับอากาศที่ปล่อยอากาศเย็นออกมานั้น มีอะไรมาประกอบกันขึ้นเป็นระบบปรับอากาศ ทั้งหมดมันมีส่วนย่อยประกอบกันจนเป็นภาพใหญ่ขึ้นมาและมีพลังงานขับเคลื่อนอยู่ภายในนั้น

การคิดอย่างเป็น "ระบบ" หมายถึง การพยายามทำความเข้าใจ
สิ่งต่างๆ สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
สิ่งเหล่านี้ค่อยๆ ก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างและยากต่อการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าคนที่อยู่ในระบบจะไม่เห็นด้วยกับระบบก็ตาม (เช่น ความไม่พอใจในระบบราชการ)
ระบบจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะวิกฤติและล่มสลายได้ (เช่น ระบบการเงินโลก, สหภาพโซเวียต, ยูโกสลาเวีย...)
ระบบค่อยๆ เปลี่ยน ทั้งที่เปลี่ยนไปตามลำดับและไม่ตามลำดับ

ธรรมชาติหนึ่งของระบบ คือ **เมื่อระบบทำงานไปอย่างยาวนาน ก็ยากที่คนในระบบจะต่อต้านระบบนั้น** เหมือนระบบราชการ เมื่อระบบเดินไปมันก็จะยิ่งเปลี่ยนแปลงลำบาก ถึงวันหนึ่งก็อาจจะล่มลงได้ ดังนั้น จึงต้องเข้าใจว่าระบบเดินไปได้อย่างไร ดำรงอยู่ และขับเคลื่อนอย่างไร เหมือนเครื่องปรับอากาศ มีตัวอะไรส่งเข้าไปในระบบและออกมาเป็นอากาศที่เราต้องการ หรือจำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนใต้ มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้จำนวนเปลี่ยนไป พิจารณาอย่างรวดเร็วอาจมี 4 ปัจจัย คือ 1) อัตราการเกิด 2) อัตราการตาย 3) การย้ายถิ่นฐานเข้า และ 4) การย้ายถิ่นฐานออก ทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและจำนวนประชากรในพื้นที่ชายแดนใต้

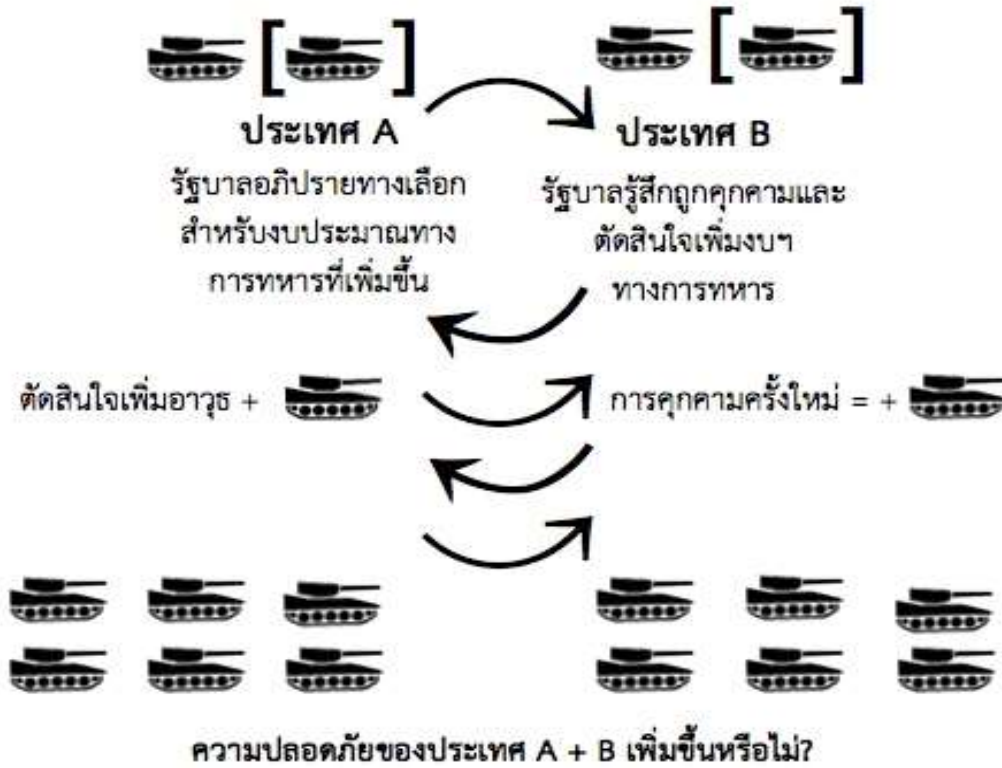
ทั้งสี่ปัจจัยเหล่านี้เดินเป็นเส้นตรงหรือไม่ ไม่แน่นอน

ปัจจัยต่างๆทำให้ระบบซับซ้อน ไม่ได้ตรงไปตรงมาอย่างที่แสดงผลออกมา

ระบบความขัดแย้งคืออะไร?

เช่น: การแข่งขันสะสมอาวุธของ 2 ประเทศ

เราจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร?

ยกตัวอย่างภาพแนวคิดเชิงระบบ “การสะสมอาวุธแข่งขันกันระหว่างสองประเทศ”

ประเทศ ก. ต้องการรถถังมากขึ้นกว่าหนึ่งคัน ประเทศ ก. ซ้อมมา มีผลทำให้ประเทศ ข. ก็ซื้อบ้างเพื่อให้รู้สึกถึงความมั่นคง ทั้งสองประเทศมองจากมุมมองของตัวเอง และเมื่อแยกมอง ก็ถือเป็นการป้องกันตัวเองให้ปลอดภัยมากขึ้น ซึ่งโดยรวมก็ทำให้จำนวนรถถังเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

แต่หากย้อนมองกลับมา ความมั่นคงจริงๆกลับไม่ได้เกิดขึ้น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นมาแทนคือเกิดการสะสมอาวุธมากขึ้น และส่งผลให้เป็นการสร้างความอ่อนไหวระหว่างประเทศขึ้นมามากกว่าเดิม

สิ่งที่เกิดขึ้นจากที่แต่ละฝ่ายคิดว่าดีและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา แต่เมื่อมองภาพรวมแล้ว ปัญหากลับไม่ได้ดีขึ้นในทางตรงข้าม กลับแย่ลงมากกว่าเดิม

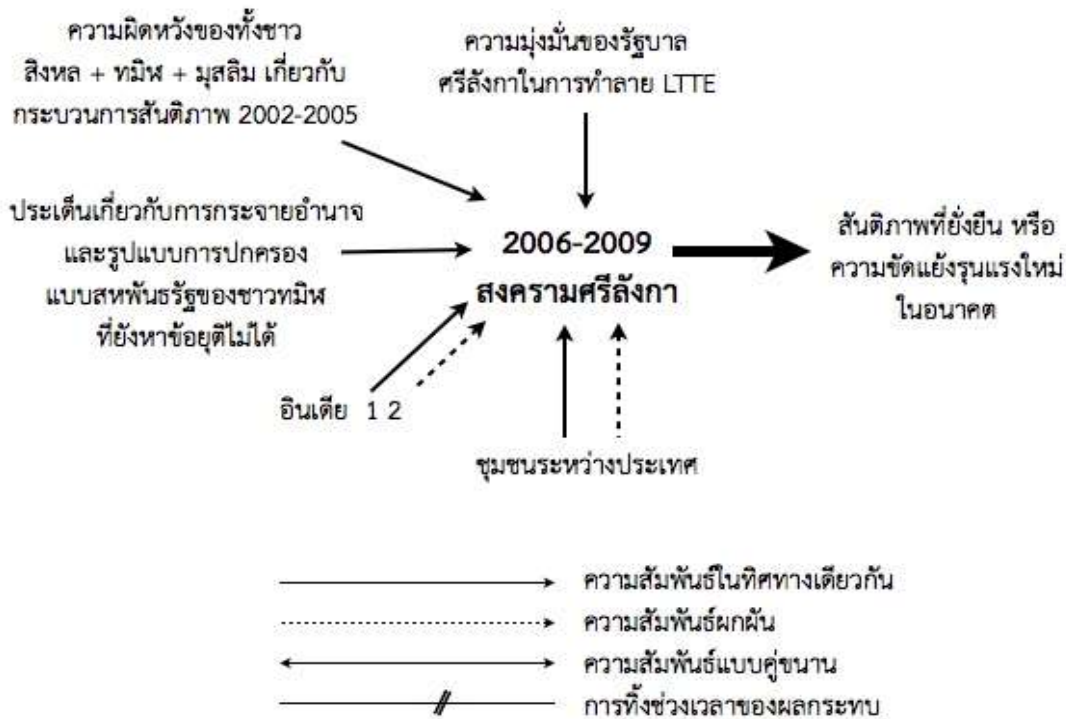

ตัวอย่างที่ 2 คือ กรณีความขัดแย้งในประเทศศรีลังกา

ประเทศศรีลังกามีประชากร 75% เป็นชาวสิงหลพุทธ ที่เหลือเป็นชาวทมิฬมุสลิม และในพื้นที่ส่วนน้อยนั้นเป็นพื้นที่ของชาวทมิฬ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสิงหล ตรงกลางเป็นสิงหลที่มาจากอินเดีย ประเทศศรีลังกาได้รับเอกราชจากอังกฤษ แต่อังกฤษก็ทิ้งโครงสร้างกฎหมายที่ทำให้ชาวสิงหลยึดกุมอำนาจการเมืองการปกครองไว้

ย้อนกลับไปสภาพก่อนที่ศรีลังกาจะได้รับเอกราชนั้น อังกฤษในฐานะเจ้าอาณานิคมได้ใช้วิธีการแบ่งแยกและปกครอง โดยให้สิทธิพิเศษกับคนส่วนน้อย แต่ก่อนจะออกจากประเทศไปก็ได้ให้อำนาจแก่คนส่วนใหญ่ไว้ เดิมทีชาวทมิฬเคยได้รับสิทธิพิเศษ ก็แปรกลับมาด้านตรงข้าม เช่น ระบบภาษามีการระบุว่าภาษาสิงหลเท่านั้นเป็นภาษาราชการ ฯลฯ แม้การที่คนทมิฬรู้สึกถูกกดจากสิงหลหลังการได้รับเอกราช จึงลุกขึ้นมาต่อต้านและพัฒนาเป็นการต่อต้านด้วยอาวุธ จุดหนึ่งก็เกิดความรุนแรงสะสมมาเรื่อยๆ จนกว่าจะเจราจสันติภาพได้ในปี 2001 สุดท้ายปี 2009 ขบวนการปลดปล่อยพยัคฆ์ทมิฬอีแลม (Liberation Tigers of Tamil Eelam หรือ LTTE) ก็ถูกปราบ ต้องยุติไปชั่วคราว

เราสามารถวิเคราะห์ระบบความขัดแย้งได้อย่างไร: แผนที่แรงขับ

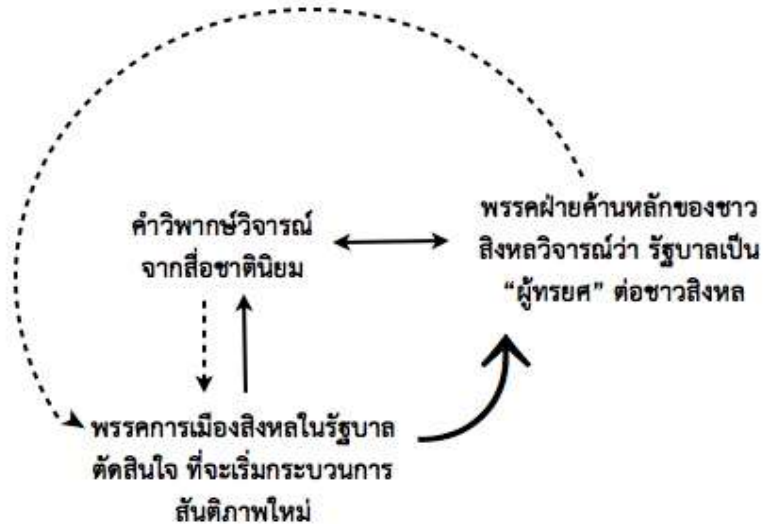

ลองมาดูว่าสงครามศรีลังกา 2006-2009 เกิดขึ้นได้อย่างไร

ปัจจัยเกิดจากทั้งสองฝ่ายเกิดความผิดหวังจากกระบวนการสันติภาพที่ไม่ได้เดินไปถึงไหนจริง ทั้งสองฝ่ายจึงเข้าสู่การรบกันใหม่อีกครั้ง อีกแรงขับหนึ่งคือ ประเด็นที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขในการคชยสันติภาพ เช่น การกระจายอำนาจและรูปแบบการเมืองการปกครองที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ ซึ่งเป็นข้อเรียกร้องของฝ่ายทมิฬ ทั้งสองแรงขับทำให้เกิดปัจจัยในการก่อสงครามอีกครั้ง

อีกสองปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องคือ รัฐบาลอินเดียและชุมชนระหว่างประเทศที่เข้ามาสัมพันธ์ด้วย การที่ศรีลังกามีพรมแดนใกล้เคียงกับพื้นที่ส่วนล่างของอินเดีย โดยเฉพาะรัฐทมิฬนาฑู ส่วนหนึ่งของรัฐบาลอินเดียก็ต้องการกำจัดขบวนการปลดปล่อยพยัคฆ์ทมิฬอีแลมที่ใช้ระเบิดพลีชีพลอบสังหารนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีของอินเดีย อินเดียจึงต้องการปราบกองทัพยัคฆ์ทมิฬอีแลมทั้งหมด เพื่อจัดตั้งรัฐบาลศรีลังกาใหม่ เช่นเดียวกัน ชุมชนระหว่างประเทศก็มีที่ทั้งสนับสนุนและต่อต้านกองทัพยัคฆ์ทมิฬอีแลมทั้งในแง่ของทหารและการเมือง

แรงขับที่ทำให้การความขัดแย้งยืดเยื้อ
 เช่น การเล่นเกมการเมืองบนฐานของชาติพันธุ์

ภาพเชิงระบบนี้สามารถทำให้ระบบเล็กและใหญ่ได้อยู่ที่การวิเคราะห์ที่ปัจจัยที่ใส่ลงไปทั้งหมด ระบบไม่ได้ทำงานอย่างตรงไปตรงมา อาจจะมีแรงเชื่อมมาถ่วงระบบ และทำให้เกิดการต่อต้านหรือสร้างความขัดแย้งในระบบขึ้นมาได้ เช่น พรรคการเมืองชาวสิงหลแข่งกันขึ้นหน้าเป็นรัฐบาล แข่งกันด้วยการเหยียดชาติพันธุ์ ทั้งนี้โดยหลักการเมื่อพรรคใดก็ทำตามขึ้นเป็นรัฐบาลต้องดูแลทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม แต่สำหรับศรีลังกาแล้ว ไม่ว่าพรรคการเมืองใดขึ้นมาก็ย่อหย่อนต่อนโยบายที่หาเสียงไว้ พรรคฝ่ายค้านหลักของสิงหลก็โจมตี เป็นการเอาชนกลุ่มน้อยเป็นเครื่องมือในการหาเสียงเพื่อล้มรัฐบาล พอเห็นว่าพรรคฝ่ายรัฐบาลพยายามประนีประนอมให้เกิดสันติภาพ พรรคฝ่ายค้านก็ไม่ยอม กลายเป็นเรื่องการแก่งแย่งอำนาจที่เป็น "กบฏ" และวงจรความขัดแย้ง โดยไม่มีใครสนใจเรื่องการสร้างสันติภาพที่ควรต้องเกิดขึ้นจริง

ชุดความรู้ IPP เป็นการสรุปความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพจากวิทยากรซึ่งได้รับเชิญมาแลกเปลี่ยนในเวทีเรียนรู้ (Learning Platform) อันเป็นพื้นที่กลางที่ประกอบด้วยคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีภูมิหลังและความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลายมาร่วมพูดคุยกัน วง IPP นี้ริเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2554 ด้วยความร่วมมือจากสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, มูลนิธิเบิร์กฮอฟ, และศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ